

Εισήγηση του Καθηγητή Νίκου Αυγερού στο συνέδριο με θέμα:

"Πολιτισμός και Τουρισμός: Μία νέα προσέγγιση"

Διοργάνωση: Βουλευτές: Μάγια Τσόκλη & Πέμη Ζούνη

Βουλή των Ελλήνων

04-05-06/06/2010

Δεν ξέρω αν διευκολύνει κάποιον που ασχολείται περισσότερο με τον Σωκράτη παρά με τον Αριστοφάνη, πάντως σίγουρα έχω τον Αριστοφάνη πίσω μου.

Θα προσπαθήσω να σας πω πράγματα που σχετίζονται με τα παράδοξα που προκάλεσαν και οι δύο εισηγήτριες. Τελικά βλέπω ότι σ' αυτόν τον χώρο, της Βουλής, μπορούμε να κάνουμε τόσο παράξενα πράγματα, που μάλλον θα σας φανώ και κλασσικός. Θα προσπαθήσω όμως να συμβάλω, λέγοντας ότι η αντιπαράθεση που βρίσκουμε μεταξύ πολιτισμού και τουρισμού, που μερικοί από σας τη δικαιολογούν, άλλοι απολογούνται, άλλοι δεν θέλουν να την κατηγορήσουν, άλλοι ψάχνουν τον εγκληματία ... θα δώσω τη δική μου προσέγγιση.

Νομίζω πως ο μοναδικός στόχος τού πολιτισμού είναι ο τουρισμός. Αρχίζω έτσι Πέμη συγνώμη, θα είναι χειρότερα μετά. Θα γίνω λίγο πιο κατανοητός - όσο μπορώ. Το θέμα με τον πολιτισμό και τον τουρισμό, το είπε και ο κύριος Μερκούρης με το παράδειγμα του Μαραθώνα, αυτό που με αγγίζει είναι το μνημείο. Δηλαδή, αν το σκεφτείτε καλά, η ιδέα είναι «Πήγαινε να πεις στους άλλους αυτό που κάναμε. Γιατί αν δεν το πεις σε κανέναν, δεν το κάναμε».

Το πρόβλημα του πολιτισμού είναι πως αν δεν υπάρχει τουρισμός, είναι σαν να μην υπάρχει πολιτισμός χωρίς τουρισμό δεν υπάρχει. Ανάποδα τώρα, ο τουρισμός χωρίς πολιτισμό δεν έχει νόημα.

Αν το σκεφτείτε αλλιώς και κάνετε μια μεταφορά δομής, όπως συνηθίζουμε εμείς στα μαθηματικά και στη στρατηγική, θα δείτε ότι τελικά σας μιλάω για τον μαθητή και τον δάσκαλο. Ο πολιτισμός είναι ο δάσκαλος. Παράγει ένα έργο. Ανεξαρτήτως αν υπάρχουν μαθητές. Αν δεν υπάρχουν μαθητές, αυτός ο πολιτισμός πεθαίνει. Ο τουρισμός από μόνος του, δεν έχει νόημα ως ο μαθητής αν δεν υπάρχει δάσκαλος. Κατά συνέπεια, μερικοί από σας αναρωτιούνται «και πώς ο υπουργός προφταίνει;» Νομίζω ότι προφταίνει αναγκαστικά, γιατί θα ζήσει μόνο και μόνο με το χρόνο και όχι με το χώρο. Ο πολιτισμός μπορεί να σας φαίνεται μια σπατάλη χρόνου. Είναι σωστό. Η δημιουργία πολιτισμού είναι σπατάλη χρόνου, γιατί, ξέρετε, η σπατάλη είναι και ο μόνος τρόπος για να ζήσει. Στον τουρισμό κάνουμε οτιδήποτε για να πάμε γρήγορα, για να πάρουμε πίσω αυτή τη σπατάλη. Για να μη χαθεί εντελώς. Αλλά αν δεν υπάρχει αυτή η επένδυση του χρόνου, τότε...

Αυτή η σπατάλη, η επένδυση αν θέλετε για να το πούμε πιο οικονομικά. Μίλησαν πολύ για οικονομικά, θα μιλήσω κι εγώ. Με αυτόν όμως τον διαφορετικό τρόπο, που σχετίζεται με τον άνθρωπο. Γιατί, όντως, είναι ανθρωποκεντρικό σύστημα.

Το πρόβλημα είναι ποια είναι η ύλη και σ' αυτή τη σχέση 'μαθητής-δάσκαλος', νομίζω πως η ύλη δεν είναι ο άνθρωπος. Είναι η ανθρωπότητα. Ο Ελληνισμός, αν έχει νόημα στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, είναι επειδή είναι μια προσφορά στην ανθρωπότητα. Δεν περιορίζεται μόνο και μόνο στον Ελλαδικό χώρο. Είναι από τους σπάνιους '-ισμούς', που έχουν ένα θετικό νόημα: ο πολιτισμός. Ακούσαμε να μιλάνε για συγκριτικό πλεονέκτημα. Αν δεν καταλάβουμε ότι ο πολιτισμός είναι αυτός ο δάσκαλος που παράγει ένα έργο μέσα στον χρόνο και δεν το διαχειρισθεί ο μαθητής, τότε αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα γίνεται απλώς σύγκριση. Και όταν υπάρχει σύγκριση πρέπει να υπάρχει και κόστος. Νομίζω ότι ο Ελληνισμός έχει ένα ασύγκριτο πλεονέκτημα: όχι ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Είναι αυτό που λέμε και σ' άλλους χώρους το 'τεχνολογικό bonzai'. Αυτό είναι μία έκφραση, η οποία εξηγείται ως εξής: όταν έχετε ένα προϊόν που είναι τόσο διαφορετικό από τα άλλα, το μόνο πρόβλημά σας είναι το πώς θα το διαδώσετε. Ψάχνουμε συχνά το περιτύλιγμα και δεν καταλαβαίνουμε ότι ο πολιτισμός είναι θησαυρός. Ή αλλιώς, ο πολιτισμός δεν δίνει μήνυμα: είναι μήνυμα. Το μήνυμα, όμως, πρέπει κάποιος να το διαφυλάξει και κάποιος να το διαδώσει. Και αυτός είναι ο πολιτισμός και ο τουρισμός.

Δεν γνώρισα ποτέ τον τουρισμό με τον τρόπο για τον οποίο μιλάνε, της δεκαετίας του '60 και του '50. Εγώ γεννήθηκα το '68. Άρα, κατά κάποιον τρόπο, μερικοί από σας θα θεωρήσουν πως εγώ γεννήθηκα μέσα στη σαβούρα. Και τελικά νομίζω ότι είναι καλό. Γιατί ξέρετε, όταν είσαστε σ' αυτόν τον χώρο, σας φαίνονται ακόμα πιο ωραία τα λουλούδια. Ενώ μερικές φορές, μέσα στον κάμπο, που υπάρχουν μόνο λουλούδια, σας λείπει το καυσαέριο. Δεν είναι κακό το σκοτάδι, για να δείτε το φως. Και νομίζω πως είναι καλό να αναφέρεστε στον Μαραθώνα. Γιατί μερικές φορές στην Ελλάδα μιλάμε περισσότερο για Γολγοθά παρά για Μαραθώνα, ενώ έχουν κοινά στοιχεία. Άρα αυτό που με αγγίζει στον Μαραθώνα είναι ότι είναι κατάκτηση. Αν το σκεφτείτε, δεν είναι ακριβώς ένας στρατηγικός στόχος. Δηλαδή, ο στρατηγικός στόχος επιτεύχθηκε. Αυτό που μ' ενδιαφέρει μετά τον Μαραθώνα και μετά τον αγώνα των ανθρώπων της αντοχής, είναι -και αυτό το τονίζω, γιατί δεν το είπατε, προσπαθώ να συμπληρώσω- ότι η νίκη του Μαραθώνα δεν θα είχε νόημα χωρίς την ήττα των Θερμοπυλών. Όσον αφορά στον Αριστοφάνη, νομίζω ότι είμαστε περισσότερο στον τομέα της νίκης. Εγώ δουλεύω συνήθως στον τομέα της ήττας, ως μαθηματικός. Γι αυτό προσπαθώ να αναδείξω και τον ρόλο των Θερμοπυλών.

Το μουσείο και τα μάρμαρα

Η δημιουργία του νέου Μουσείου της Ακρόπολης προκαλεί πολλές αντιδράσεις στους συμπολίτες μας και ο καθένας θεωρεί ότι ισχύει η άποψή του, δίχως να εξετάζει το στρατηγικό σκέλος της όλης υπόθεσης. Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης δεν είναι απλώς ένα μουσείο της Ελλάδας. Ο στόχος δεν είναι μόνο αυτός. Πρέπει να αντιληφθούμε ότι αυτό το Μουσείο αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο και επιχείρημα στην υπόθεση της επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Ένα από τα κυριότερα τεχνάσματα του British Museum της Αγγλίας ήταν ότι η Ελλάδα δεν διέθετε τις απαραίτητες υποδομές, για να εξασφαλίσει την ανάδειξη των μαρμάρων. Το παλιό Μουσείο της Ακρόπολης, όντως, δεν είχε αυτές τις δυνατότητες. Κατά συνέπεια, ο αγγλικός τύπος δεν είχε κανένα πρόβλημα, για ν' ασκεί κριτική εναντίον της Ελλάδας πάνω σε αυτό το θέμα. Και με αυτόν τον τρόπο, στην ουσία, συνέχιζε τη θεωρία του επίσημου αρχαιολόγου, ο οποίος, κατά την εκτίμησή του, έσωσε τα μάρμαρα του Παρθενώνα από τους βάρβαρους Έλληνες, ακόμα και αν αναγκάστηκε να πριονίσει τα μάρμαρά μας! Η διαχρονική αντίληψη της αγγλικής πλευράς ήταν ότι η Ελλάδα των νεότερων χρόνων δεν διέθετε, όχι μόνο τις αρμόζουσες τεχνολογίες και

τεχνογνωσίες αλλά και το πρέπον πολιτιστικό επίπεδο. Βέβαια, μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, η εικόνα της Ελλάδας άλλαξε ριζικά στο εξωτερικό και άρχισε να γίνεται ενοχλητική για την απλοϊκή προσέγγιση του British Museum. Έτσι, το όραμα της Μελίνας Μερκούρη άρχισε να αποκτά ένα υπόβαθρο που δεν ήταν πια θεωρητικό. Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης έρχεται τώρα να ολοκληρώσει και αρχιτεκτονικά αυτό το όραμα. Διότι ο Παρθενώνας αποτελεί τον πυρήνα του σχεδιασμού του. Δεν είναι μια προσθήκη της τελευταίας στιγμής. Αντιθέτως, ως ραχοκοκαλιά του Μουσείου δημιούργησε προοπτικές αληθινές και τεχνητές για να προκαλεί την αίσθηση στον επισκέπτη του μέλλοντος ότι βρίσκεται στην πηγή του παρελθόντος. Με αυτόν τον τρόπο, είναι το ίδιο το British Museum που δέχεται ένα μάθημα μουσειολογίας. Διότι πώς μπορεί να αντέξει τη σύγκριση με το νέο Μουσείο της Ακρόπολης, όταν η ίδια του η δομή, όσον αφορά στην αρχιτεκτονική, παρουσιάζει ανάποδα τα μάρμαρα του Παρθενώνα; Οι υπολογισμοί των Αρχαίων Ελλήνων είναι πλέον γνωστοί και μάλιστα και με τη συμβολή του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή με μεγάλη ακρίβεια. Είναι δυνατόν στον XXI αιώνα να παρουσιάζουμε εκθέματα με έναν τρόπο που βασίζεται ουσιαστικά στη νοοτροπία του αποικισμού; Το ελεύθερο πνεύμα της αρχαίας ελληνικής σκέψης πρέπει να ξαναβρεί το φυσιολογικό του υπόβαθρο και να φανεί επιτέλους η διαχρονική τεχνογνωσία της Ελλάδας στον τομέα της αρχιτεκτονικής και όχι μόνο. Συνεπώς, αντί να εκφραζόμαστε όπως θέλουμε για οποιοδήποτε θέμα, θα ήταν καλό να επικεντρωθούμε στο στρατηγικό σκέλος της υπόθεσης και να αναδείξουμε με τον πρέποντα τρόπο, όχι μόνο τι επιδιώκουμε αλλά και τι διεκδικούμε με το νέο Μουσείο της Ακρόπολης για την Ελλάδα. Μόνο έτσι η δημιουργία της ανθρωπότητας δεν θα πέσει στα χέρια της κοινωνίας της αδιαφορίας.

Το δελφικό θέατρο

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο μια νοσταλγική ιδέα. Το δελφικό θέατρο παραμένει ένα όραμα. Παρά τα χρόνια που πέρασαν, το θέατρο υπάρχει. Με τα χρόνια που πέρασαν το θέατρο πρέπει να υπάρχει, όχι όμως μόνο ως αρχαιολογικός χώρος αλλά και ως καλλιτεχνικός χώρος. Είναι αδιανόητο να αφήνουμε το δελφικό θέατρο να γίνει σιγά σιγά ο τάφος του ελληνισμού. Αν αυτή η έννοια έχει ακόμα την τόλμη της αξίας αυτό δεν είναι ανεξάρτητο από την ιστορία του θεάτρου. Και το ίδιο ισχύει και για τον ανθρωπισμό σε σχέση με τον ελληνισμό.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο ένα αρχαίο θέατρο. Η ύπαρξή του μπορεί κάλλιστα να ενισχύσει το φεστιβάλ Αθηνών που βασίζεται προς το παρόν μόνο πάνω στο αρχαίο θέατρο Επιδαύρου και στο ωδείο Ηρώδου Αττικού. Καλλιτεχνικά το μέγεθός του μπορεί να καλύψει άλλες ανάγκες δίχως να υπάρξει ανταγωνιστικό πλαίσιο. Οι ολυμπιακοί αγώνες της Αθήνας απέδειξαν ότι μια καλή οργάνωση βασισμένη πάνω σε εθελοντικό σύστημα μπορεί να είναι και αποτελεσματική και θεαματική. Ένα ανάλογο έργο είναι εφικτό και στους Δελφούς.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο ένα τουριστικό αξιοθέατο. Ως δυναμικό σύστημα είναι ένας ελκυστής και η δεξαμενή έλξης του είναι ολόκληρος ο ελληνισμός και όχι μόνο για εμάς τους Έλληνες αλλά για όλη την ανθρωπότητα. Ως σημείο αναφοράς πρέπει να ενισχυθεί και θεατρικά. Δεν μπορεί να παραμείνει βουβή η φωνή της ανθρωπιάς. Και ως αξιολογικό σύστημα πρέπει να ενσωματωθεί μέσα στις αρχές του πολιτισμού μας με ένα δυναμικό τρόπο.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο πέτρα, είναι λαβωμένο μάρμαρο. Η ανακαίνισή του είναι πια αναγκαία. Δεν έχουμε το δικαίωμα να εγκαταλείψουμε αυτό το κομμάτι του χρόνου και να το αφήσουμε να χαθεί μέσα στη λήθη της καθημερινής αδράνειας.

Το δελφικό θέατρο αργοπεθαίνει διότι μερικοί δεν το θέλουν ζωντανό. Και αν τα σύμβολα δεν πεθαίνουν, κάποτε παύουν να ζουν.

Το δελφικό θέατρο δεν είναι μόνο ένα αρχαίο σύμβολο, είναι ένα κομμάτι της ψυχής μας. Ανήκει στο παρελθόν μας και πρέπει να του δώσουμε και ένα μέλλον. Μέσω του θεατρικού διαλόγου πολλά και σημαντικά μπορούν να ειπωθούν. Το θέατρο εκ φύσης είναι η ζωή ενός κειμένου. Το δελφικό θέατρο εξ ορισμού είναι η ψυχή του θεάτρου. Με το θέατρο, οι άνθρωποι μπορεί να ζουν πολλαπλές ζωές. Με το δελφικό θέατρο, οι άνθρωποι μπορεί να δείξουν τις ψυχές τους.

Πάνω σε αυτά τα μάρμαρα που έζησαν περισσότερα από όλους μας είναι αναγκαίο πια να παίξουμε το ρόλο. Ένα μοναδικό ρόλο για το θέατρο, τον ρόλο της ζωής μας.

Πάνω σε αυτά τα μάρμαρα γεμάτα φως πρέπει να σηκώσουμε τον ήλιο της δικαιοσύνης.

Το μέλλον του ελληνισμού

Ο καθένας βλέπει πάνω από την πατρίδα μας τον ήλιο της δικαιοσύνης. Πόσοι όμως πιστεύουν ότι υπάρχει η δικαιοσύνη για μας; Ζούμε με τις ημερομηνίες του παρελθόντος: 1918, 1922, 1923, 1940, 1944, 1955, 1964, 1974 και περιμένουμε αθώα τις επόμενες. Μερικοί, βέβαια, πιστεύουν στην ελπίδα, αλλά όχι για εμάς. Γι' αυτόν τον λόγο, φοβούνται το μέλλον και θέλουν να ζήσουν μόνο μέσα στο παρόν, ακόμα και αν είναι ανούσιο από μόνο του. Ο ελληνισμός μπορεί να γεννήθηκε μέσα σ' έναν τάφο. Αυτό δεν σημαίνει ότι πέθανε. Η ύπαρξή του έχει επηρεάσει όλη την Ευρώπη. Διότι ο ελληνισμός έχει αξίες και ύφος που προσφέρουν στους ανθρώπους ένα δημιουργικό πλαίσιο που παράγει πολιτισμό. Ο ελληνισμός δεν είναι μόνο ένα θύμα του παρελθόντος, είναι και μία μνήμη μέλλοντος. Ενσωμάτωσε μέσα του έννοιες ουσιαστικές, όπως η γενοκτονία, αλλά και η διασπορά. Απέκτησε μία ιστορική οντότητα. Δεν έζησε μόνο τους θανάτους του λαού μας, θυσιάστηκε και για άλλους. Δεν έδειξε μόνο την ουσία της γνώσης, αλλά και την αναγκαιότητα της νοημοσύνης. Ο ελληνισμός δεν είναι ένα κλασικό σύστημα. Δεν είναι μόνο η φιλοσοφία. Η σοφία δεν είναι ο στόχος του. Είναι και τα μαθηματικά. Δεν επαρκούν οι αποκαλύψεις, πρέπει να υπάρχουν και ανακαλύψεις. Κατά συνέπεια, το θέμα του δεν είναι μόνο ο Σωκράτης, αλλά και ο Αρχιμήδης. Η έρευνα συνεχίζεται. Τα αποτελέσματα είναι απλώς δεδομένα. Σημασία έχει η εξέλιξη της ανθρωπότητας. Ο ελληνισμός έχει μέλλον διότι έχει παρελθόν. Τα νοητικά του σχήματα δεν εξαντλούνται διότι είναι μια ανοιχτή δομή που ανασκευάζει συνεχώς τα δεδομένα για ν' ανακαλύψει νέες εφευρέσεις και νέες μνήμες. Γι' αυτόν τον λόγο, το μέλλον του ελληνισμού σχετίζεται και με την αναγνώριση της γενοκτονίας. Διότι η προσπάθεια εξολόθρευσης του ελληνισμού ανήκει στην ιστορία του. Δίχως αυτό να σημαίνει, βέβαια, ότι ο ελληνισμός είναι μόνο ιστορία. Είναι και ουσία της ιστορίας, δηλαδή μύθος. Είναι όμως και μέλλον της ανθρωπότητας με όλη τη σημασία της έννοιας. Τα διαχρονικά νοητικά σχήματα του ελληνισμού πρέπει να ζήσουν. Διέσχισαν τους πολιτισμούς για να βοηθήσουν την ανθρωπότητα. Η ίδια η ιδέα της επιστήμης και της έρευνας ανήκουν σε αυτό το πλαίσιο. Κατά συνέπεια, η ιστορία της πατρίδας μας δεν είναι μόνο η δική μας. Ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα. Και αυτό ενισχύει την ιδέα ότι το μέλλον του ελληνισμού βρίσκεται στη νοόσφαιρα. Πρέπει, λοιπόν, να υπάρξει μια στρατηγική της ανάπτυξης της μνήμης και όχι μόνο της διατήρησης. Διότι είναι με τη θυσία του ελληνισμού που γεννήθηκε η αναγέννηση. Αυτή όμως δεν είναι μόνο μία πιστή αντιγραφή της ελληνικής αρχαιότητας. Είναι περισσότερο μια προέκταση του αξιολογικού πυρήνα του ελληνισμού και σ' αυτό το πλαίσιο ανήκει και ο ουμανισμός. Ο αιώνας των φώτων, ο διαφωτισμός, δεν έφερε μόνο το φως εξαιτίας των μαύρων αιώνων αλλά χάρις στη θυσία του φωτός του ελληνισμού.

Στρατηγικός τουρισμός

Την ώρα που παλεύουμε για να κρατήσουμε την ιστορία μας μέσω της μνήμης μας, οι δικοί μας θεωρούν ότι αυτός ο αγώνας είναι αναχρονικός. Μας εξηγούν ότι με έναν μεταμοντέρνο τρόπο πρέπει να ξεπεράσουμε τις νοητικές μας δυσκολίες και να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα με ρεαλισμό. Προωθούν μεθοδολογίες που επικεντρώνονται αποκλειστικά στα κοινά σημεία που έχουμε με όλους όσους έχουμε διαμάχες. Για να μην έχουμε διαμάχες, σβήνουμε τις μάχες μας. Και στην ουσία, μας επιβάλλουν την κυριαρχία του κενού.

Την ίδια ώρα, οι φιλικές μας σχέσεις αντιμετωπίζουν το όλο θέμα με έναν καθαρά ελληνικό τρόπο όπου ο πολιτισμός έχει τον κύριο ρόλο. Προσπαθούν να αποδείξουν ότι όλη η ιστορία τους είναι το αποτέλεσμα ενός συγκριτισμού όπου η διαφορά και η ποικιλία θεωρούνται ως πλούτος. Η καλύτερη μέθοδος για να το αποδείξουν είναι η εφαρμογή αυτών των νοητικών σχημάτων στον τομέα του τουρισμού.

Στην Ελλάδα και στην Κύπρο, ο τουρισμός είναι ένας πλούτος. Δεν εννοούμε τον μαζικό τουρισμό που έχει φτάσει ούτως ή άλλως στα όριά του. Ο τουρισμός πια δεν έχει νόημα, αν δεν είναι ποιοτικός. Το πρόβλημα είναι ότι η χώρα μας δεν κατανόησε ακόμα πόσο στρατηγικός πρέπει να είναι ο τουρισμός μας. Το θέμα δεν είναι πια το συγκριτικό πλεονέκτημα διότι στην ουσία δεν υπάρχει, αν ο τουρισμός δεν έχει ως υπόβαθρο τον πολιτισμό. Όμως ακόμα και αυτό δεν επαρκεί πια. Ο πολιτισμός, αν δεν εφοδιαστεί με στρατηγική, δεν μπορεί ν' αντισταθεί στη βαρβαρότητα και στις επιθέσεις της λήθης.

Στην Τουρκία, ο τουρισμός είναι ένας οικονομικός πόλεμος. Όλες οι κινήσεις έχουν έναν και μόνο σκοπό, την ανάδειξη του κράτους. Και αν χρειάζεται να μετατραπεί όλη η ιστορία σε εργαλείο προπαγάνδας, δεν έχει σημασία. Η αιχμή του δόρατος είναι η Κωνσταντινούπολη. Ως διαχρονικό κέντρο πολιτισμών, η Πόλη είναι ο ιδανικός στόχος του τουρισμού ως στρατηγική οντότητα. Κάθε κατάκτηση, κάθε καταπάτηση μετατρέπεται αποτελεσματικά σε ελκυστικό κέντρο. Κάθε ήχος, κάθε χρώμα αποκτά μία νέα ερμηνεία για να λειτουργήσει το τουρκικό δόγμα. Ο τουρισμός πρέπει να είναι προσωρινός και κατά κάποιο τρόπο προσφυγικός. Πρέπει όλοι να θέλουν να πάνε στην Κωνσταντινούπολη, όχι όμως για να μείνουν. Το καλύτερο θύμα αυτού του στρατηγικού τουρισμού είναι το ελληνικό στοιχείο. Το αγκίστρι είναι το σύμβολο, η εικόνα. Ενώ η πραγματικότητα είναι ότι το σύμβολο έγινε συμβολικό και δεν έχει πια νόημα. Οι Έλληνες επισκέπτες δεν συναντούν τους απελαθέντες, μόνο τις οικίες τους, τις περιουσίες τους. Η Τουρκία δημιουργεί το οικονομικό της μέλλον πουλώντας το πολιτιστικό μας παρελθόν. Και κάθε αγορά είναι μία επιπλέον εγκατάλειψη.

Όμως ακόμα και πληγωμένη, η Κωνσταντινούπολη μπορεί να παίζει τον ρόλο του αναγεννησιακού στοιχείου μέσω μίας νέας μορφής αντίστασης. Διότι όπως λέει ο ποιητής «για να σε γονατίσουν πρέπει να γονατίσεις».

Σας ευχαριστώ.